

Naturkart for Akerselvas

Hilde Friis Solås
Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

nordre del

Bli med - langs Akerselva finner vi frodig skog som lener seg ut i elva! Kanskje får du se noen nye planter eller til og med en bever?

Sverdlije - er den farlig, tror du?

Foto: Lutvann skole

Har du sett rumpetroll bli til frosk?

Finner du bringebærne langs veien?

Innhold

Biologisk mangfold.....	3
Hva er et naturkart?.....	3
Hva er et vegetasjonskart?.....	3
Post 1 Alm - Lindeskog.....	4
Post 2 Ugras.....	5
Post 3 Skavgras og storklokke.....	6
Post 4 Nydalsdammen.....	6
Post 5 Gråor -skog.....	7
Post 6 Skibakke.....	8
Post 7 Fremmede arter.....	8
Post 8 Frosk og rumpetroll.....	9
Post 9 Svartor og geiterams.....	9
Post 10 Bringebær og rips.....	10
Post 11 Sverdlilje.....	10
Post 12 Stilla.....	11
Post 13 Frysja senter og park ved Stilladammen.....	11
Post 14 Rik eng.....	12
Post 15 Fuktig eng.....	13
Post 16 Hagemarkskog.....	13
Dyr i området	15
Vegetasjonskart med poster.....	16
Fugler i området.....	17
Treslag i området.....	18

Ordforklaring

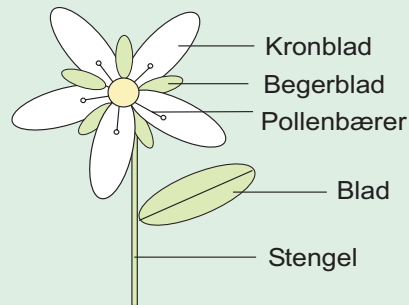
Jordstengel - underjordisk del av stengel (ikke rot).

Kjertel - et lite organ som skiller ut stoffer.

Kjertelhår - hår med klebrig, ofte kuleformet spiss.

Sambu - både hann- og hunn-blomster på samme plante.

Særbu - hann-blomster på noen planter. Hunn-blomster på andre.

Kilder

- Bang, P. & Dahlstrøm, P. (1972)** Dyrespor. NKS-forlaget. Oslo 1980.
- Berg, G. A., (1980)** Floraen i farger 1. H. Aschehoug & Co.
- Direktoratet for naturforvaltning (undervisningssider):** www.ungute.no
- Fremstad (1997)** Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12: 1-279.
- Haugset, T., Alfredsen, G. & Lie, M.H. (1996)** Nøkkelbiotoper og artsmangfold i skog. Siste sjanse, Naturvernforbundet i Oslo og Akershus.
- Jonsson, B. & Semb-Johansson, A. (red.) (1990)** Norges dyr. J.W. Cappelsens forlag a.s.
- Kummen, T. & Larsson, J. Y. (1990)** Vegetasjonskart for Oslo. Oslo kommune, etat for miljørettet helsevern.
- Kålås, J.A., Viken, Å. & Bakken, T. (red.) (2006)** Norsk rødliste 2006. Artsdatabanken.
- Lid, J. & Lid, D.T. (2005)** Norsk flora. 7. utgave ved Reidar Elven. Det Norske Samlaget.
- Lindbekk, B. (2000)** Våre skogtrær. Omega forlag.
- Mossberg, B., Stenberg L., Ericsson, S. (1995)** Gyldendals store nordiske flora. Norsk utgave. Gyldendal Norsk forlag.
- Naturarkivet:** www.naturarkivet.no
- Norsk botanisk forenings plantefotoarkiv:** www.nhm.uio.no/botanisk/nbf/plantefoto/index.htm
- Norsk zoologisk forening:** www.zoologi.no
- Ryvarden, L. (red.) (1993)** Norges planter. J.W. Cappelsens Forlag.
- SABIMA-seminar 2005** om ny lov for biologisk mangfold: **Professor Nils Chr. Stenseth**, UiO: Hva er nødvendig av arealer for å sikre det biologiske mangfoldet?
- Stordal, J. (1977)** Soppene i farger. H. Aschehoug & Co.

Takk

En stor takk til alle som har bidratt i arbeidet med dette heftet! Vi takker for samarbeid med Kjelsås skole. Knut Hammervold har vært god kontaktperson i bydel Nordre Aker. Gjermund Andersen har deltatt i faglige diskusjoner, og har sammen med Laila Holmen og Jørgen Huse bidratt administrativt. Botanisk forening og Naturarkivet har stilt bilder til disposisjon.

Vi takker også for finansiell støtte fra Kultur- og idrettsetaten i Oslo kommune, Byrådsavedlingen for miljø og samferdsel, Bydel Nordre Aker og støtte fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus!

Foto: Hilde Friis Solås (hvis ikke annen er nevnt)

Layout: Helen Svensson/ Hilde Friis Solås

Biologisk mangfold

Vi vil vise deg noe av den store variasjonen som finnes selv på dette lille området. I Norge finnes det så mye som 60 000 ulike dyre- og plantearter. Allikevel er dette bare en liten del av alle artene som finnes i verden.

På slutten av 2006 kom det en ny norsk rødliste. Dette er en liste over plante- og dyrearter som er sårbare eller står i fare for å bli utryddet. Den er lang - hele 3886 arter! Rødlista forteller oss at de største truslene mot disse artene er skogbruk og menneskers nedbygging. **Det forsvinner et lite stykke Norge hver dag!**

Arter forsvinner ikke alltid med en gang selv om man ødelegger store deler av leveområdet. Men etter en tid kan artene likevel dø. **Det er farlig å være få.** Når det er få individer igjen av en art skal det bare en tilfeldighet til for at den dør ut. Det er også viktig at de områdene som er igjen er sammenhengende. Da kan dyr og planter av samme art holde kontakten med hverandre og formere seg. Men hva kan så du gjøre? Hvorfor forteller vi dette til deg? Fordi du betyr noe! Fordi hver og en av oss har et ansvar for hvordan det går med naturen vår. Vi ønsker å dele naturgleden med deg fordi: Det vi er glad i - det har vi lyst til å verne om!

Foto: Lutvann skole

Naturkartene er et prosjekt fra Naturvernforbundet i Oslo og Akershus. I 2005/2006 ble det laget naturkart i 6 bydeler i Oslo (Alna, Bjerke, Grorud, Nordre Aker, St. Hanshaugen og Stovner). Ytterligere 6 kart lages i 2006-08 (To til i Nordre Aker samt et i Gamle Oslo, Frogner, Østensjø og på grensen til Bærum). I utgangspunktet inneholder kart-heftene informasjon som er bygd opp rundt et **vegetasjonskart**. Her langs Akerselva har vi i tillegg informasjon om noen dyr i området.

Hva er et vegetasjonskart?

Er ikke skog bare skog? Kan det være noe system på **hvor** ulike typer skog finnes? Alle ville planter lever i en konstant konkurranse med hverandre. De må konkurrere om vann og næringsstoffer til røttene sine og om å få lys til bladene sine. Den planten som er best tilpasset miljøet på voksestedet vil vinne denne kampen. Hvilke planter som vokser i et område bestemmes av **økologiske faktorer**. Økologiske faktorer er f. eks. vanntilgang, klima, snødekke, berggrunn, jordsmonn og næring, og ikke minst dyr og andre planter. De plantene som vokser et sted er de som utnytter og tåler de økologiske faktorene best på akkurat det stedet. I områder som har fått utvikle seg gjennom noen hundre år er det derfor langt fra tilfeldig hvilke planter som vokser hvor. Planter som har noenlunde samme krav til miljøet, og samtidig er tilpasset hverandres tilstedeværelse, vil vokse på samme sted. De danner det vi kaller et **plantesamfunn** eller en **vegetasjonstype**. Det er disse du kan finne igjen på **vegetasjonskartet**. Vegetasjonskartet kan fortelle deg hvor du finner blåbær for eksempel!

Vegetasjon varierer, men ikke alltid etter skarpe grenser. Det er derfor ikke sikkert du ser noe tydelig skille akkurat der streken går på kartet. Men tenker du på områdene samlet, vil du nok se at det er forskjell på dem.

Giftig/ Spiselig

Noen av plantene vi finner underveis er spiselige og også veldig gode. Men vær oppmerksom! IKKE SPIS noe FØR du er HELT sikker på hva det er og at det er spiselig! Mange planter som er spiselige kan ligne på planter som er giftige.

Plukking

Det kommer andre etter deg! Ikke plukk plantene på postene!

Post 1 Alm-lindeskog

Typiske treslag i denne vegetasjonstypen er alm, lind og spissslønn. Men det er ikke alltid vi finner alle disse. Andre treslag vi ofte finner er ask, morell og hassel. Denne vegetasjonstypen finnes ofte i bratte, solrike ller. Den vokser også gjerne på kalkrik, god jord. På skogbunnen finner vi planter som trollbær, kratthumleblom, skogstorkenebb, firblad og teiebær. Disse trenger mye næring og kommer i tillegg til planter som vokser mange steder.

Treslag i alm-lindeskogen **akkurat her**: Alm, ask, bjørk, furu, gran, gråor, hassel, hegg, lind, osp, platanlønn, rogn, selje og spissslønn. Av disse er platanlønn et fremmed treslag. Det sprer seg og kan komme til å konkurrere ut andre arter.

Hengeaks *Melica nutans* 30-60 cm. Rue strå. Blad ca. 4 mm brede, korte og stive. De er blanke på undersida og matte på oversida. Småaks er rødbrune, runde i toppen. Blomstrer i mai-juni. (Foto: Pål Klevan.)

Markjordbær *Fragaria vesca* 5-20 cm. Lange utløpere. Blad trekoplete, midttanna på endesmåbladet er like lang eller lengre enn de andre. Blomster-skaftet har tiltrykte hår. Kronblad 4-6 mm lange. Jordbæret løsner lett. Blomstrer i mai-juni. Modne bær i juni-juli.

Kratthumleblom *Geum urbanum* 30-70 cm. Stengel med sprikende greiner og myke, hvite hår. Stengelblad trekoblede med store øreblad. Kronblad gule. Kronen ca. 1 cm bred. Blomstrer juni-september. Deler av rota har blitt brukt som erstatning for kryddernellik.

Hvitveis *Anemone nemorosa* 10-30 cm. Krypene jordstengel. Tre langskaftete stengelblad, dypt treflikete eller tredelte. Blomsten ofte rødfiolett eller blålig. Pollenknapper gule. Blomstrer april-juni.

Post 2 Ugras-samfunn

Denne typen vegetasjon finner vi på jordfyllinger og ellers på steder der jorda nylig har vært gravd opp. De plantene som vokser her er gjerne slike som klarer å spire raskt og utnytte at området ikke har andre planter ennå. Får et slikt område stå i fred en stund, uten at det graves opp eller fylles på med ny jord, vil vi få inn andre planter. Da er det planter som klarer seg bra på tross av konkurranse som vil overta. Typiske arter i ugrasvegetasjon er burot, åkertistel, stornesle og geitrams. Treslag rundt: Alm, ask, bjørk, hegg, osp og spisslønn.

Hundekjeks *Antriscus sylvestris* 50-150 cm. Flerårig. Stengelen er furet og har stive hår. Kronblad hvite. 6-7 mm lange, blankt brunsvarte frukter. Blomstrer i juni-juli.

Russekål *Bunias orientalis* 60-120 cm. Toårig, sjelden flerårig. Grov rot og grov, greinet stengel. Hver blomst har fire gule kronblad. Planten kom til Skandinavia som følge av svensk kornhandel med russerne på 1700-tallet. Første funn i Norge var rett før 1814. Fra da ble den stadig mer vanlig. På slutten av 1800-tallet var den ganske vanlig i Osloområdet og fantes stedvis i påfallende store mengder.

Gjerdevikke *Vicia sepium* 30- 50 cm. Blad med 6-7 par små-blad. Bladet ender i en lang tynn tråd som er typisk for vikker. 3-4 kortstilkete, blåfiolette blomster i bladhjørnene (den korte stilken skiller den fra fuglevikke).

Rød jonsokblom *Silene dioica* 20-60 cm. Flerårig. Langhåret. Nedre blad langstilkete. Rødbrunt beger. Krone rosa-rød. Blomstrer i juni-august.

Valurt *Symphytum officinale* 50-120 cm. Bladet har rund eller av og til hjerteformet grunn. Beger 3-5 mm langt og med korte, eggformete fliker. Krone blå. Spres av maur. Blomstrer i juni-august.

Post 3 Skavgras og storklokke

Skavgras med struteseving (se også post 5).

Vegetasjonstypen vi står ved her kalles gråor-skog. Vi skal si litt mer om den ved neste post. Her skal vi se litt mer på noen planter som er typiske for gråor-skogen. Disse trenger mye fuktighet og det er ikke så ofte vi finner dem i annen type skog.

Treslag i skogen akkurat her: Alm, ask, bjørk, gråor, hassel, hegg, osp, rogn, selje og spisslønn.

Storklokke *Campanula latifolia* 60-120 cm. Flerårig. Krone hvit, blå eller fiolett. Vokser i fuktige lier og ved skogsbekker. Blomstrer i juli til september.

Skavgras *Equisetum hyemale* 30-60 cm. Stengel flerårig og ugrenet. Den er mørkegrønn, stiv og ru. Tykkelsen er 5-6 mm. Inni er den hul.

Post 4 Nydalsdammen

Tror du at du må til fjells eller til sjøen for å fiske? Visste du at Nydalsdammen er et bra sted for nybegynnerfiskere? Det er ikke sikkert du får den store ørreten her, men sjansen for å få napp er større enn mange andre steder.

Det eneste du trenger er fiskekort og stang, og du kan fange en ørret eller flere. Er du barn i alderen 0-16 år trenger du ikke fiskekort en gang! Og kanskje kan du lage din egen fiskestang? Du trenger en lang pinne av for eksempel selje eller rogn. Bind et snøre i den tynneste enden. Fest en dupp som kan ligge i vannskorpa. Klipp av snøret til passe lengde og knytt en krok der. Kanskje kan du finne eller kjøpe meitemark å ha på kroken? Så er du klar til å sette i gang!

For flere tips se Oslomarkas fiskeadministrasjon: www.ofa.no !

Post 5 Gråor-skog

Denne vegetasjonstypen finner vi gjerne langs elver og bekker der jorda ofte utsettes for flom. Gråor-skogen er frodig. Gråor og hegg er de vanligste treslagene. Rips er en typisk busk. Struseving, bekkeblom og hvitveis er arter vi ofte finner i denne skogen.

Treslag i gråor-skogen **akkurat her**: Alm, ask, bjørk, furu, gråor, hassel, hegg, rogn, spisslønn og svartor.

Gråor *Alnus incana* Tre eller stor busk med lysegrå bark. Vinterknopper butte, hårete. Unge kvister korthårete. Blad matte, sagtannet, spisse eller avrundete. Små frukter som ligner på kongler.

Sambu. Or gir ikke bismak på mat den kommer i kontakt med. Derfor har den blitt brukt til å lage kjøkken-redskaper.

Strutseving *Matteuccia struthiopteris* (bregne) 70-150 cm. Store tuer med kortskaftete, lysegrønne og finlodne blad. Disse smalner nedover, men har sin fulle bredde nesten oppe ved den korte spissen. Sporehus sitter på egne blad som står gjennom vinteren.

Skogsvinerot *Stachys sylvatica* 30-120 cm. Stengel mykt håret. Hjerterformede blader. Blomstene sitter i kranser. Nederst er kransene skilt. Øverst er de formet som et aks. Krone purpurrød med hvite merker på underleppen. Planten lukter sterkt og vondt. Den har derfor vært brukt i midler mot lopper, lus og møll. Blomstrer i juni-august.

Åkersnelle *Equisetum arvense* 10-40 cm. Denne planten har noen "blad-skudd" og noen skudd for å kunne formere seg. Skuddene som er til formering kommer først (april-juni). Disse visner som oftest før "blad-skuddene" kommer. Rotknollene har blitt brukt som mat.

Post 6 Skibakke

Skibakke? Kan du se noen skibakke? Nei, det er ikke så mye igjen av den i dag, men trappene ligger her fortsatt. Unnarenet til Nydalsbakken lå på sørsiden av disse. Det ble holdt skirenn her fra 1914 til 1953.

Kronprins Olav deltok i skirenn her i 1921. Kong Håkon var tilskuere både før og etter krigen. Over ti tusen tilskuere kunne være samlet her. Landets beste skihoppere hoppet.

Post 7 Fremmede arter

Parkslirekne

Akkurat her fins det en del planter vi vanligvis ikke finner i norsk natur! Dette gir muligheter for å lære, men vær også klar over at **fremmede arter** kan være en trussel mot naturen som hører hjemme på stedet! Fremmede arter er planter eller dyr som kommer fra et annet sted i verden. Der de kommer fra har de naturlige fiender. Det har de ikke alltid når de kommer til nye steder. Derfor kan de bli en trussel mot naturen der.

De aller fleste innførte planter utgjør ingen trussel, men en del arter sprer seg ganske aggressivt. Disse vokser og sprer seg på en måte som gjør at de kan forandre norske økosystemer i stor skala. Platanlønn, parkslirekne og kanadagullris er eksempler på dette.

Kanadagullris *Solidago canadensis* 50-150 cm. Blomsterkurver ca. 5 cm lange. Blomstrer i september-oktober. Planten er innført som prydblante. Sprer seg til tette bestander i naturen som nesten er uråd å bekjempe! Vil du lese mer om fremmede arter i Oslo? På hjemmesidene til friluftsetaten står det mer om hva som må gjøres for å utrydde fremmede artene. Se: www.friluftsetaten.oslo.kommune.no.

Parkslirekne

Parkslirekne *Fallopia japonica* 1-2 m. Blad brede og ca. 10 cm lange eller større. Blomster hvite på tynne greiner. Innført (prydplante). Nå sprer den seg sterkt i strand- og skogkanter, dessuten langs veier. Den setter hos oss ikke modne frukter, men spres svært lett ved deler av røtter eller deler av stengelen. Disse kan spire på nytt! Blomstrer i september-oktober. (Det er også denne planten du ser på oversiktsbildet.)

Post 8 Frosk og rumpetroll

Foto: Lutvann skole

Foto: Lutvann skole

Foto: Lutvann skole

(Vanlig) frosk *Rana temporaria* vanligvis 7-8 cm (kan bli 10 cm). Fargen er svært variabel, avhengig av oppvekstområde og levested. Vanligvis er den brun eller olivenbrun med mørke mønstre. Om våren får hannene i tillegg et svakt blåskjær. Vanligvis er buken marmorert og snutepartiet nokså butt. Frosken har kraftige bakbein og beveger seg ved lange hopp. Den treffes helst i nærheten av vann eller fuktige grøfter. Den er oftest framme etter mørkets frambrudd eller etter regnvær. Frosken gyter (mange individer sammen) i smådammer, tjern eller i større vann i april-mai. Sangen kan høres midt på dagen eller fra skumring og utover natta. Den består av et knurrende, snorkende eller rullende «rrruu» (bass) når flere hanner synger sammen. Lyden kan minne om lyden fra ei motorsag. Selv om lyden er nokså svak, kan den høres på 50 m avstand. Larvene omdannes til frosker i juli-oktober. (foto: Lutvann skole)

Post 9 Svartor, hegg og geitrams

Som mye av skogen ellers langs Akerselva er det gråor-skog her. Husker du vegetasjonstypen fra post 5? Når du ser utover elva fra denne posten vil du se svartor på høyre side og gråor på venstre side. Husker du gråoren fra tidligere på turen? Her kan du lære litt om svartor også. Klarer du å se forskjell på dem?

Treslag i gråor-skogen **akkurat her**: Alm, ask, bjørk,

Av og til er det galler på ore-bladene. Kanskje er du så heldig at du klarer å finne noen?

Galler på svartor-blad

svartor-stamme

Svartor *Alnus glutinosa*
Tre med mørk gråbrun, oppsprukket bark. Bladene er mørkegrønne og glatte. De er ikke spisse i tuppen som gråor, men er butte eller med et innsnitt i bladspissen. Bladene til svartor er spesielt næringsrike. Står et svartortre i vannkanten, vil det derfor gi gode forhold for fugl og fisk.

svartor-tre

Geitrams *Epilobium angustifolium* 30-150 cm. Rett, ugrenet og tettbladet stengel. Mørkerøde begerblad og rosa blomster. De blomstene som er nederst på stengelen starter å blomstre først. Utover sommeren begynner blomstene lenger og lenger opp på stengelen å blomstre. Dermed kan du se på geitramsens hvor langt vi har kommet på sommeren! Blomstrer i juli-august.

Hegg *Prunus padus* Stor busk eller tre. Mørk, bitter bark. Blad bredt lansettforma eller avlange, fint kvasstannete, dunhårete under. Hvite blomster i lang klase. Har du sett hvor fin den er når den blomstrer?

Post 10 Bringebær og rips

Bringebær *Rubus idaeus* Trekobla blad. Småblad tilspissede, hvite under. Kronblad opprette, små og smale, hvite.

Hagerips *Ribes rubrum* 1-1,5 m. Denne har nok spredd seg hit fra en hage i nærheten. Blomster grønne i lang klase med opp til 20 blomster. Bær røde og syltlige.

Post 11 Sverdlilje

Sverdlilje *Iris pseudacorus* 40-100 cm høy. Bladene er lange og ca. 3 cm brede. Syns du de ligner på et sverd? Vanlig på våt, nokså næringsrik jord. Sjø- og bekkekanter, myr, grøfter og tjern. Blomstrer i juni-juli.

Post 12 Kraftstasjon

Kornmøller og sagbruk har stått på begge sider av elva her. Tømmeret ble fløtt hit fra Nordmarka, gjennom Maridalsvannet og ned elva. En tid jobbet 60-70 mann på Brekke Bruk. I tillegg hadde de 300 hoggere i skogen. På den tiden hogget man enkelttrær (plukkhogst) – ikke store flater slik det ofte gjøres i dag. Når tømmeret hentes ut ved plukkhogst i stedet for flatehogst, gjør det mindre skade for planter og dyr. Skogen blir også mer spennende å gå tur i.

Post 13 Frysja senter og Park ved Stilladammen

Mursteinshusene ovenfor Stilladammen var tidligere fabrikker. Her ble det bl.a. laget spiker. Fabrikkene ble ødelagt av brann og sabotasje under 2. verdenskrig. Det meste ble allikevel bygd opp igjen etterpå. Men det gikk dårlig med industriutviklingen. Fabrikkene ble lagt ned og bygningene forfalt. Kort tid før 1970 så det ikke pent ut. Bygningene hadde utette tak og knuste vinduer. Langs elvebredden var det bilvrak, oljefat og kasserte møbler.

Heldigvis finnes ildsjeler. Her var det en gjeng brukskunstnere som trengte arbeidsplass. Dette ble starten på Frysja brukskunstsentret. Siden kom hjelp fra flere kanter, bl.a. Oslo kommune. I dag er det rasteplasser og fine bademuligheter for familier i området rundt Stilladammen.

Hvorfor vokser det så få trær her? Kan ikke trær vokse alle steder? Her er det park. Her er det mennesker som har bestemt hva som skal vokse. De har laget gressplaten og slår den jevnlig. Men det vokser ikke bare gress her heller - LITT mangfold blir det plass til allikevel.

Groblad *Plantago major* 5-30 cm. Flerårig. Blad snaue eller småhårete. De har lange skaft og er tiltrykt til rosetter. Stengelen er omtrent like langt som akset. Arten er kulturspredd og vokser svært mange steder i verden. Kalles for "hvite manns fotspor".

Hvitkløver *Trifolium repens* 10-40 cm. Flerårig. Krypene. Tre og tre småblader i hvert blad. Blomster hvite eller rødlige. Denne planten klarer seg absolutt best når det beites. Blomstrer i juni-september.

Løvetann *Taraxacum* Du kjenner vel løvetann? Har du sett hvordan stengelen kan bli til fine krøller om du putter dem i vann? Hvert løvetannhode er i virkeligheten mange små blomster som sitter sammen i en kurv. Kanskje klarer du å se de små enkeltblomstene om du plukker kurven fra hverandre? Kurvene med blomster står på bladløse stengler. Bladene er – som du kanskje vet – i en rosett nede ved bakken.

Post 14 Rik eng

Her har det i en periode vært slått eller beitet. Derfor ble det eng her. Nå drives ikke området på denne måten lenger. Så lenge det holdes åpent, får vi en flott blomstring. En del av disse artene vokser i få andre vegetasjonstyper.

I enga her har vi også noen ugrasarter. Som du så på s. 3, varierer naturen sjelden etter skarpe grenser.

Treslag rundt enga: Alm, bjørk, gråor, hegg, platanlønn, selje, spisslønn og svartor.

Engsoleie *Ranunculus acris* 5-75 cm Liker du smør? Engsoleie kalles ofte for smørblomst. Den er fint strihåret med beger som ser litt flattrykket ut. Stor variasjon innen arten. Det blir mye mer av denne når en eng slås. Blomstrer i juni-september.

Lupin *Lupinus polyphyllus* 50-120 cm. Vanlig på mineraljord. Vokser gjerne i veikanter, langs jernbaner og på brakklagt mark. Blad med 9-16 spisse småblad. Blomsterfarge varierende: rosa, blå, hvit, lilla osv. Blomstrer i juni-august. Ble innført som pryddplante, men er i rask spredning ut i naturen! Er blitt et problem mange steder fordi den binder mye nitrogen til jorda. Dette virker på samme måte som å gjødsle naturen. Den endrer altså sitt eget miljø.

Post 15 Fukteng

Fukteng er naturlig våte engsamfunn eller halvnaturlige enger. Uansett er det fuktig på grunn av liten avrenning. Typiske arter er mjødukt, sløke og bekkeblom.

Stornesle *Urtica dioica*
50-100 cm. Blad motsatte og tannete, dobbelt så lange som bladstilken. Med eller nærmest uten brennhår. Blomsterknippet er lengre enn bladstilken. Særbu. Blomstrer i juli-august. Vokser på næringsrik jord. Unge skudd kan kokes og gir nydelig suppe. Lag suppe, men ikke brenn deg!

Mjødukt *Filipendula ulmaria* 50-100 cm høy. Sterk lukt. Blad oftest hvitfiltete under. Nedre blad med 3-5 par store sidefinner og en litt større, oftest treflika endefinne. Små gulhvite blomster. Blomstrer i juni-juli.

Post 16 Hagemarkskog

Rundt gårdstun og gammel dyrket mark finner vi kulturpåvirket skog. Skogen ligner litt på granskog med lave urter, men det er som regel mest løvtrær her. I slike områder var det ofte dyr på beite. Derfor finnes det gjerne mange arter som tåler godt både beiting og tråkk. Hvor stort mangfold vi finner på skogbunnen varierer i forhold til f.eks. lys, varme og hvor næringsrik jorda er.

I hagemark-skogen akkurat her finner vi: Bjørk, gran, gråor, hassel, hegg, osp, rogn, selje, spisslønn og svartor.

A

Teiebær *Rubus saxatilis* Lange krypende utløpere og opprette skudd med nåleformete torner. Nedbøyde begerblad og opprette, smale kronblad. Røde, spiselige bær med smak som minner om rips. Blomstrer juni-august.

Liljekonvall *Convallaria majalis* 10-25 cm. Blad blankt grønne, avlange og langskaftete. Skaft fra jordstengelen med en ensidig klase av hvite klokkeblomster. Blomster velluktende. Bær røde. Giftig. Blomstrer mai-juni.

Stormarimjelle *Melampyrum pratense* 10-40 cm. Stengel oftest greina. Kronen 15 mm lang med hjelmformet overleppe. Underleppe med to pukler som nesten stenger svelget. Svartner ved pressing. Blomstrer i juni-august. Stormarimjelle klarer ikke skaffe seg alt den trenger av vann og næring selv. Derfor snylter den ved å suge dette fra røttene til andre planter.

B

Her kan du stanse for post B. Disse fire plantene er alle sammen planter vi gjerne finner på steder der det har vært beitet tidligere.

Engsyre *Rumex acetosa* 20-120 cm. Flerårig. Noen planter har bare hann-blomster. Andre har bare hunn-blomster. Da sier vi at planten er særbu. Blad oftest 2-3 cm brede. Blomstrer i mai-juli.

Firkantperikum *Hypericum maculatum*
30-50 cm. Firkantet stengel. Butte begerblad. Kronblad gule med svarte kjertler som prikker eller striper. Klarer seg best når det beites. Blomstrer juli-september.

Tepperot *Potentilla erecta* 10-30 cm.
Flerårig. 1-2 cm tykk jordstengel som er rødbrun innvendig. 4 kronblad. Vokser på mager jord og klarer seg best når det beites. Blomstrer i juni-august.

Legeveronika *Veronica officinalis* 10-30 cm.
Stengelen er krypende. Kryper den fordi den skal til lege? Planter har i alle fall hatt stor betydning som medisinplante. På 1600-tallet skrev en tysk forsker en avhandling på 300 sider – bare om denne ene planten! Blomsterklaser opprette med blekt blå blomster. Vanlig på tørr, mager jord – bl.a. beitemark. Blomstrer i juni-august.

Dyr i området

Bever *Castor fiber* Visste du at en bever kan bli ca 20 år? Beveren er vår største gnager. Den er 100-110 cm. Av dette er 30 cm hale. Beveren lever av ulike planter. Akkurat hva den spiser varierer med årstid. Den spiser forskjellige vannplanter, urter, gress og løv. I tillegg kommer bark av løvtrær. Beveren er en god tømmerhogger. Trærne hogger den både til mat og til byggemateriale. Den bygger hytter og demninger.

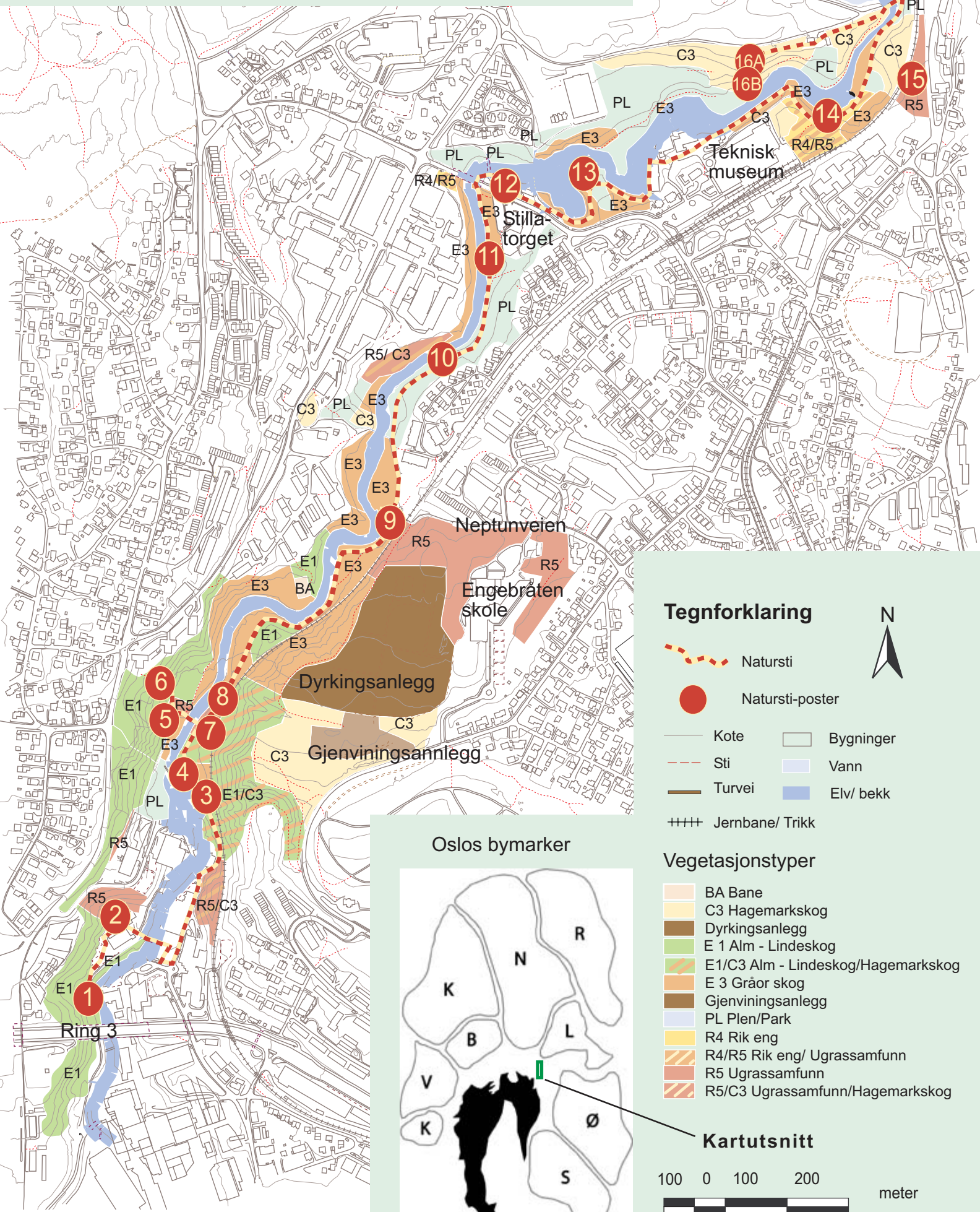

Rødrev *Vulpes vulpes*. Kroppslengde inntil 85 cm, hale inntil 50 cm. Spiser det meste, bl.a. småpattedyr, fugl, padder, bær og søppel. Lever enslig eller i familiegrupper. Reven er et nattdyr, noen steder dagdyr. Reven kan kjennes på sin lange hale med hvit spiss. Den er også svart bak ørene og foran på beina. Visste du at det også finnes rødrev i både Nord-Amerika, India og Japan?

Vegetasjonskart med natursti

Kodene (A2, B2 osv.) er standardkoder for vegetasjonstyper. Noen forenklinger er gjort.

Tegnforklaring

- Natursti
- Natursti-poster
- Kote
- Sti
- Turvei
- Bygninger
- Vann
- Elv/ bekk
- Jernbane/ Trikk

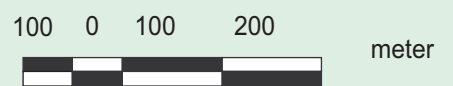
Vegetasjonstyper

- BA Bane
- C3 Hagemarkskog
- Dyrkingsanlegg
- E 1 Alm - Lindeskog
- E1/C3 Alm - Lindeskog/Hagemarkskog
- E 3 Gråor skog
- Gjenvinningsanlegg
- PL Plen/Park
- R4 Rik eng
- R4/R5 Rik eng/ Ugrassamfunn
- R5 Ugrassamfunn
- R5/C3 Ugrassamfunn/Hagemarkskog

Oslos bymarker

Kartutsnitt

Fugler i området

Kvinand *Bucephala clangula* 38-50 cm lang. Når kvinanda flyr høres en hvinende lyd (kvin). Dette har gitt fuglen navnet sitt. Hodet til hannen matt brunt med en hvit flekk. Den hekker ved innsjøer og elver i det meste av landet. Reiret legges helst i hule trær. Dykker etter mat.

Stokkand *Anas platyrhynchos* 57 cm lang. Vanlig ved vann fra kysten til fjellet over det meste av landet. En del trekker til De britiske øyer og Kontinentet, mange overvintrer langs kysten. Stokkender dykker vanligvis ikke etter maten. I stedet siler den mat ut fra vannet mens den svømmer omkring.

Fossefall *Cincluscinclus* - Norges nasjonalfugl. Lengden fra nebbet til ytterste halefjær er ca. 20 cm. Ruger ved fosser og stryk i alle landsdeler. Spiser smådyr: vanninsekter, krepsdyr, mark og fiskeyngel. En del fossefaller trekker ut av landet om vinteren. (Foto: Bård Bredesen)

Flaggspett *Dendrocopos major* Lengden fra nebbet til ytterste halefjær er 25-28 cm. Stor som en gråtrost. Hunnen mangler de røde båndene i nakken. Ellers er den som hannen. Flaggspetten spiser insekter som bor i trær og deres larver. Den kan også spise maur og bær. Stand- og streiffugl. Noen flaggspetter forlater landet enkelte år. Er det ikke rart at den ikke får vondt i hodet sitt når den står og hakker i et tre?

Tornskate *Lanius collurio* Lengden fra nebbet til ytterste halefjær er 18-19 cm. Den er litt større enn en spurv. Fargen er typisk. Lokketonen er hest kschæ. Etterligner ofte andre fuglers sang. Den spiser for det meste insekter. Den tar også mus og fugleunger. Trekkfugl som kommer i mai-juni. Den reiser igjen i august-september. (Foto: Bård Bredesen).

Kanskje finner du andre fugler i området? Det er registrert så mye som 106 fuglearter langs Akerselva. Noen av dem er: Kjernebiter, vintererle og laksand.

Treslag i området

I tillegg til treslagene som er beskrevet her, fins det noen fremmede treslag i området. Se ellers naturkart for St. Hanshaugen.

Alm *Ulmus glabra* Blad sagtannet, sterkt rue av korte stive hår på oversiden. Bladstilk mindre enn 3 mm lang. Knoppene er spisse og har rustfargete hår. Blomstrer før løvsprett. Vindbestøvet og vindspredd. Har blitt brukt både til barkebrød og til å lage ski.

Ask *Fraxinus excelsior* Stort tre, opp til 15-20 m. Rak stamme og grågrønn bark. Blad ulikefinna med 3-6 par finner. Blomster små og svart-fiolette i tette klaser før løvsprett. Flat nøtt med vingekant. Hvordan tror du den sprer seg?

Bjørk *Betula sp.* Stort tre, 7-20 m. Hvite stammer med svarte felter. Bladstilk halvparten så lang som bladplate. Rakler som sprer pollen før løvsprett. Kan brukes til garn-farging. Garnet får da en klar gul farge.

Furu *Pinus sylvestris* Stort tre med lange, parvise nåler. Hver nål blir 2-4 år i Sør-Norge. Nye nåler kommer bare på nye skudd. Sambu.

Gran *Picea abies* Høyt tre med korte, parvise nåler. Sambu. Kvae fra gran har blitt brukt som tyggegummi. Har du prøvd det?

Gråor *Alnus incana* Tre eller stor busk med lysegrå bark. Vinterknopper butte, hårete. Unge kvister korthårete. Blad matte, sagtannet, spisse eller avrundete. Små frukter som ligner på kongler. Sambu.

Hassel *Corylus avellana* Stor busk eller av og til et tre, 2-6 m. Blad hårete, avrundete, sagtannede, tilspissede. Røde kjertelhår på bladstilk. Blomstrer før løvsprett (rakler). Hasselnøtter – du spiser vel det til jul?

Hegg *Prunus padus* Stor busk eller tre. Mørk, bitter bark. Blad bredt lansettformede eller avlange, fint kvasstannete, dunhårete under. Hvite blomster i lang klase.

Lind *Tilia cordata* Stort tre opp til 20-30 m. Myke hjerteformete blader. Blomsterstand med 4-15 blomster. Lind er løs i veden og lett og arbeide med. Derfor er den mye benyttet til treskjæring.

Osp *Populus tremula* Høyt tre med blankt gulgrønn bark. Bladstilk lang og flat. Blad runde med buktende kant. Har du hørt hvordan bladene skjelver i vinden?

Rogn *Sorbus aucuparia* 3-10 m. Tre eller stor busk. Blad med 6-8 par finner. Endefinnen ikke større enn de andre. Hvite blomster.

Selje *Salix caprea* Små til store trær, 3-10 m. Blad 5-10 cm lange, eliptiske til omvendt eggformete. Bladene har tenner eller ujevn kant. Du kan lage seljefløyte av greinene når sevjen stiger opp i treet om våren!

Svartor *Alnus glutinosa* - likner på gråor, men har mørkere bark. Bladet er dessuten annerledes. Ser du forskjell? (foto: Norman Hagen)

Spisslønn *Acer platanoides* Stort tre, opp til 10-20m. Blad håndfliket. Blomster gulgrønne. Frukten har vinger. og er fin å sette på nesen!